

2020-01-30 Bezinningsdag CR (decentraal)

Inleiding

Wat nemen wij mee uit de coronatijd?

Is dat überhaupt een goede vraag?

En is het nú al de juiste vraag?

De coronatijd is nog niet voorbij. Het jaar 2021 wordt niet (zoals sommigen rondom de jaarwisseling zeiden) het jaar 1 na corona. Inmiddels spreken mensen eerder van het 2e coronajaar en er wordt ook gezegd dat het nog weleens zwaarder zou kunnen worden als het 1e. Wij zijn moe van alle beperkingen. Wij willen terug naar ons leven voor corona. En de mutaties maken ons bang. Wat als de besmettingscijfers omhoog gaan zoals dat in Groot-Brittannië en Ierland het geval is. Misschien helpt het ons wel om de focus dan toch nu al op de tijd na deze crisis te verleggen.

Daarom nog eens de vraag:

Wat nemen wij mee uit de coronatijd?

En dan bedoel ik niet alleen dat wij geleerd hebben onlinekerkdiensten te houden of WhatsApp-groepen te beginnen.

Maar de vraag die mij bezig houdt is: Wat heeft corona met ons zelf gedaan? En wat met onze onderlinge relaties? En wat daarvan willen wij behouden en waarvan willen wij snel weer af?

Corona is maar één van de crises van onze tijd

Ik vind het wel belangrijk om de »coronacrisis« te plaatsen in de context van andere crises, die gedeeltelijk al een tijd aan de gang zijn. Daarbij is het belangrijk te bedenken: corona vergroot uit wat sowieso verkeerd gaat in de wereld, maar dringt ook veranderingsprocessen naar de achtergrond Ik neem waar, dat wij in een tijd van diverse crises leven. Een crisis is niet per se alleen iets negatiefs. Natuurlijk is het pijnlijk en maakt het ons onzeker. Maar het is ook een gelegenheid tot ommekeer. Wij merken dat wij niet gewoon zo door kunnen gaan als wij de laatste tientallen jaren geleefd hebben.

Ik zie minimaal vier crises, die ons tegenwoordig - naast de coronacrisis - bezig houden:

1. Klimaatcrisis

Onze manier van leven beschadigt de aarde waar wij op leven. Deel van het probleem is, dat wij meer resources verbruiken als de aarde kan herstellen. Wij stoten te veel CO2 uit en wij dreigen in een situatie terecht te komen waar dit proces onomkeerbaar wordt. De jongeren hebben deze crisis duidelijk zichtbaar en hoorbaar op onze agenda geplaatst - kort voordat corona begon. Aan de ene kant heeft de coronacrisis deze stemmen naar de achtergrond verbannen. Aan de andere kant zeggen wetenschappers, dat het ontstaan van de pandemie ook te maken heeft met onze rooibouw aan de schepping en onze onbeperkte mobiliteit.

2. Crisis van de democratie

Ik denk, dat onze democratie in gevaar is:
het groeiende populisme,
fakenews,
alternatieve feiten,
samenzweringstheorieën
rellen in plaats van discussies
– zij bedreigen onze democratie

Politici als Viktor Orban of Donald Trump hebben met hun ongeremde egocentrisme de democratie in gevaar gebracht. Maar ook de kinderopvangtoeslagaffaire waar onze eigen regering over gevallen is brengt het draagvlak voor politiek in gevaar.

Door de coronacrisis hebben aan de ene kant populistische partijen de laatste tijd minder aandacht gekregen. Aan de andere kant hebben vooral samenzweringstheorieën nieuwe voeding kregen. Daar komt bij dat door de noodzaak in coronatijden snel te handelen democratische processen beperkt werden. Hopen wij, dat wij met z'n allen daar niet aan wennen.

3. Vluchtelingencrisis

Met de "vluchtelingencrisis" bedoel ik niet alleen en misschien niet eens in de eerste plaats het feit, dat vluchtelingen en migranten uit Afrikaanse landen naar Europa willen komen. »Vluchtelingencrisis« betekent voor mij, dat een aantal ontwikkelingen ertoe geleid hebben, dat wereldwijd in 2019 79,5 miljoen mensen op de vlucht waren. De kleinste groep daarvan kwamen in Europa terecht. De meeste werden in landen opgevangen die sowieso al arm zijn. Als Broedergemeente hebben wij een tipje van die sluier kunnen oplichten door betrokken te raken bij de activiteiten van de Broedergemeente in Malawi in het camp »Dzaleka« met meer van 40.000 mensen. En wij zijn opgeschrikt door de situatie op Lesbos en in Bosnië en Herzegovina. De vluchtelingencrisis is een van de crises, die door corona bij ons in Nederland op de achtergrond zijn geraakt. Maar ze blijft een crisis, die o.a. (niet alleen) met de onrechtvaardige verdeling van rijkdom en armoede in de wereld te maken heeft en soms ook met plaatsvervangende oorlogen b.v. in Syrië.

4. Crisis van kerk en christendom

Ook de kerk bevindt zich al langere tijd in een crisis. En dan bedoel ik niet specifiek de EBG, maar alle kerken in Nederland (of zeg rustig in Europa). Al langere tijd worden gemeenten kleiner, lukt het minder om het geloof door te geven aan de volgende generatie en vinden jonge mensen niet of nauwelijks de weg naar de kerk. Sommige aspecten van deze crisis worden door corona versterkt. De warmte en gezelligheid die voor velen bij de kerk hoort was er niet de laatste maanden. Zingen (tenminste in de Broedergemeente een centrale uitdrukking van ons geloof) is op dit moment niet (of alleen zeer beperkt) mogelijk en veel processen waar we aan begonnen zijn, vallen stil. Wij maken ons zorgen: Komen de mensen wel terug? Hebben wij nog genoeg vrijwilligers? En wat is met het geld dat wij 2020/2021 niet konden ophalen?

Principiëler: Is ons kerkzijn toekomstbestendig? Kunnen we gewoon terug naar normaal?

Laat u mij samenvatten:

De coronacrisis heeft uitvergroot, wat er eigenlijk al was: dat wij op een keerpunt van onze beschaving zijn aangekomen. Als wij niets veranderen aan de manier hoe wij leven, dan zal het leven zoals wij het gewend zijn tot een einde komen. Dus verandering zal er sowieso komen. Nog hebben wij het in de hand eraan mee te werken, dat dat op een goede manier gebeurt.

Leerpunten

Mijn vraag vanochtend is dan ook:

Welke ervaringen van de coronacrisis kunnen ons misschien helpen om een weg ook in de andere crises van onze tijd te vinden. Ik heb hiervoor een boek gelezen, dat door de Rooms-Katholieke organisatie Adveniat is uitgegeven: »Kerk in tijden van Corona«¹ In dit boek

¹ Leo Fijen e.a., Kerk in tijden van Corona, Uitgeverij Adveniat, Baarn, 2020

hebben kerkleiders van verschillende kerken en mensen uit de praktijk hun ervaringen in coronatijden gereflecteerd. Sommige van deze ervaringen zullen ons zeker bekend zijn. Anderen spelen bij ons minder. Ik heb beperk mij vandaag op die ervaringen, die ook in onze kerk aanwezig zijn.

Herontdekking van de kwetsbaarheid

Door corona hebben wij met z'n allen de kwetsbaarheid van het leven herontdekt. Wij leven (tenminste in de »Westerse Cultuur«) sinds vele tientallen jaren in een waan van maakbaarheid. De mens kan alles. Wij zegevieren over ziektes, wij kunnen het begin en het einde van het leven naar onze hand zetten. Er worden steeds minder kinderen met een beperking geboren. Lijden hoort voor ons niet bij het leven.

Natuurlijk: individueel hebben velen van ons al ervaringen van kwetsbaarheid en onmacht opgedaan, wanneer wij zelf of een dierbare b.v. door kanker getroffen werd. Maar nu is een hele samenleving - of meer nog: de hele wereld - door een virus getroffen, dat ons beheerst. Dit virus heeft onze samenleving, onze manier van leven en onze economie ontwricht. Wij gaan ervan uit, dat wij ook over deze ziekte zullen zegevieren. Maar: het kleine virus heeft er nu al voor gezorgd, dat wij onze samenleving niet meer herkennen en ons leven niet meer kunnen leven zoals wij dat willen.

Of deze ervaring in ons collectief geheugen blijft? Of wij ons later eraan kunnen herinneren? Het zou ons besef doen groeien, dat wij bij alles wat wij als mensen kunnen doen, toch gewoon schepselen zijn: afhankelijk van God en van onze medeschepselen. Naast de mythe van de maakbaarheid van het leven, wordt door deze ervaring ook de mythe van de berekenbaarheid van het leven ontkracht. Mythes, die de grondslag zijn van onze »Westerse« cultuur en samenleving.

HOE KAN EEN SAMENLEVING ERUIT ZIEN, DIE DEZE ERVARING OOK NA HET EINDE VAN CORONA SERIEUS NEEMT? WAT VERANDERT DOOR DEZE ERVARING AAN ONS BEELD VAN GOD?

Waarde van gemeenschap en gemeenschapszin

Soms ontdek je de waarde van iets pas als je het kwijt bent geraakt. Door gedwongen afstand, thuisisolatie, afgelasting van fysieke events ... en tijdelijk ook de kerkdiensten, ervaren wij hoe belangrijk gemeenschap voor ons is. Wij hebben elkaar nodig. Mensen sterven van de eenzaamheid. Want mensen zijn niet geschapen om alleen te leven. Het staat al op de eerste bladzijdes van de Bijbel:

Het is niet goed dat de mens alleen is.²

Wij hebben dat ervaren. Velen van ons hebben eronder geleden. Wij zijn als samenleving ook schuldig geworden doordat wij (misschien wel met de beste bedoelingen) mensen opgesloten en geïsoleerd hebben. Hilde Kieboom, de voorzitter van de katholieke gemeenschap »San Egidio« schrijft in haar bijdrage aan het genoemde boek:

De menselijke tol van die eenzaamheid was zo mogelijk nog zwaarder dan die van het virus.³

Om iets later te stellen:

... als alleen thuisblijven en verzorgd worden echt onder geen beding meer lukt, ligt het antwoord in kleinschalige, familiale, liefst buurtgebonden woonvormen.⁴

Hilde Kleinboom schrijft van een nodige »paradigmashift«, die onder meer erin bestaat te ontwaken

² Genesis 2:18 NBV

³ Kerk en Corona, blz. 107

⁴ Kerk en Corona, blz. 109

... uit een schijncultuur van veiligheid, die ongevoelig maakt voor het lijden van anderen.⁵

Maar wij hebben in de pandemie (en dan vooral in de eerste lockdown) ook de waarde van de gemeenschapszin ontdekt en van beroepen, die ons leven pas mogelijk maken - van het zorgpersoneel in de ziekenhuizen tot de vakkenvullers in de supermarkten. Klappen voor de mensen in de zorg, muziek maken van balkons, #nietalleen ... er waren tal van spontane en geplande initiatieven van gemeenschapszin op afstand.

KUNNEN VAN DEZE ERVARING IETS BEWAREN, WANNEER STRAKS ONS LEVEN WEER »NORMAAL« WORDT? KEREN WIJ TERUG IN ONS INDIVIDUALISTISCH LEVEN OF ZAL ER IETS BLIJVEN VAN HET WETEN OM DE AFHANKELIJKHEID VAN ELKAAR?

Waarde van lichamelijkeid

Nauw verbonden met de waarde van gemeenschap en gemeenschapszin is de waarde van lichamelijkeid.

We missen de aanrakingen en de nabijheid:

- elkaar geen hand meer mogen geven,
- geen Brasa
- geen gezamenlijk koffiedrinken of gezamenlijk eten
- sporten moet je het liefst alleen

Ik zie jongeren op de hoeken van de straat, die dat gewoon niet kunnen: afstand houden, elkaar niet aanraken ... maar ik voel het ook bij mensen van mijn leeftijd. Ook dat velen in een enquête van de Actie Kerkbalans aangegeven hebben, dat dat wat ze het meest missen in de kerk het samen zingen is, heeft met de lichamelijkeid van gemeenschap te maken. Ik kende het woord »huidhonger« niet, maar ik weet nu wat het betekent. En hier zit ook de grens van alle online-vieringen. Liturgie en eredienst hebben ook het maken met het lichaam, in de katholieke kerken zeker nog meer als bij ons. Maar ook bij ons kunnen en willen wij de aanrakingen en het voelbare van gezamenlijk vieren niet missen.

HOE KUNNEN WE AAN DE WAARDERING VAN DE LICHAMELIJKHEID STRAKS UITDRUKKING GEVEN? HOE KUNNEN WE DAAR MISSCHIEF NOG ANDERE MANIEREN BEDENKEN OM EEN VOELBARE NABIJHEID OOK MET MENSEN TE CREËREN, DIE NIET MEER NAAR DE KERK KUNNEN KOMEN?

Ontdekking van digitaal kerkzijn

We waren er niet op voorbereid. Op een enkele uitzondering na vonden kerkdiensten in de Evangelische Broedergemeente alleen fysiek plaats. Streaming, online-diensten, WhatsApp-groepen waren uitzonderingen in ons kerkelijk leven.

Maar nu moesten wij wel, wilden wij de gemeenteleden nog wel bereiken. We hebben geleerd via trial-en-error. Vaak was het nog niet zo heel erg professioneel. Maar wij hebben geleerd met Teams & Co te werken en op YouTube en Instagram inhoud beschikbaar te stellen. Daarbij hebben wij de voordelen en de nadelen van deze manier van kerkelijk leven leren kennen:

- Voordeel: Wij bereiken mensen, die wij eerder niet bereikt hebben. Omdat ze niet meer mobiel zijn of omdat ze ver weg wonen van een kerkgebouw. Vooral in de Stille Week hebben wij van mensen gehoord, die voor het eerst in vele jaren de lezingen van het lijdensverhaal hebben meegemaakt, omdat ze online aangeboden werden.
- Voordeel: Mensen kunnen de diensten bekijken en beluisteren wanneer het hun uitkomt en wij horen van verschillende zusters en broeders die niet van een, maar van meerdere diensten per zondag of weekend genieten.
- Nadeel: je zit uiteindelijk toch alleen (of met je huisgenoten) voor de buis of de computer. De online-diensten blijven een eenrichtingsverkeer. Er vindt bijna geen

⁵ dito

uitwisseling plaats. Je ziet elkaar niet en kunt elkaar al helemaal niet aanraken. En ook al kun je thuis zingen. Je zingt alleen.

- Nadeel: wij weten uit de statistieken van YouTube, dat wel meer mensen naar de diensten kijken als normaal naar de kerk komen. Maar wij weten ook dat de gemiddelde kijkduur bij ca. 25% ligt. Dus mensen haken sneller af en zijn misschien ook minder geconcentreerd.

En toch: Veel gemeenteleden willen de online-diensten niet meer missen. Zeker bij ziekte, in het geval dat men niet meer mobiel is of ver weg leeft van een kerk.

DUS: WAARSCHIJNLIJK MOETEN WIJ NA DE CORONATIJD »HYBRIDE« KERK ZIJN (ZOALS MEN DAT VANDAAG DE DAG ZEGT): DUS FYSIEK IN DE KERK ÉN DIGITAAL THUIS. HET PROBLEEM DAARBIJ IS, DAT GOEDE DIGITALE DIENSTEN EIGENLIJK NIET GEWOON OPNAMEN VAN FYSIEKE KERKDIENTEN ZIJN. ZE HEBBEN EEN EIGEN FORMAAT. EN KUNNEN ONZE GEMEENTEN ALLEBEI DOEN?

EEN IDEE: WAT ALS WIJ ONS SAMEN SLUITEN EN B.V. ELKE WEEK EEN ANDERE GEMEENTE EEN ONLINE-DIENST UITZENDT.

EN NOG IETS: ZULLEN DE MENSEN NA DE CORONATIJD TERUG KOMEN OF WORDEN WIJ GEESTELIJKE COUCHPOTATOES?

Gemeenschap in de wereldwijde Broedergemeente

Eén voordeel van de digitale ontwikkeling in de coronatijd wil ik bewust extra benoemen, omdat die voor ons als wereldwijde Broedergemeente bijzonder belangrijk is: De digitale verbondenheid over heel de wereld.

Wij konden opeens deelnemen aan dienste van de EBGs, van de Noord-Amerikaanse of de Britse Broedergemeente. Mensen vinden het spannend om waar te nemen wat ze aan de andere kant van de oceaan doen of aan de andere kant van het kanaal.

Zelfs het verschil in tijdzones maakt niet zoveel uit, want je kunt de diensten in je eigen tijd bekijken - ook al is het dan misschien al maandag.

Toen zo'n drie jaar geleden Saskia Delvendahl-Bloem op Curaçao haar intrede deed als predikant van de Broedergemeente daar, kreeg ik een uitnodiging om deel te nemen aan de dienst. Niemand was verrast, dat ik bedankte, maar zei, dat ik niet voor één dienst naar Curaçao zou reizen. Nu zij in december afscheid nam van de gemeente kreeg ik weer een uitnodiging voor de dienst en deze keer kon ik deel nemen en via de chatfunctie zelfs een groet brengen die dan in de dienst werd voorgelezen.

Hier liggen grote mogelijkheden, maar wij moeten ze aangrijpen en wie doet dat? Wie neemt het voortouw? Wie nodigt uit.

Ik kan me ook kleinere formats voorstellen: B.v. droom ik nog steeds van een internationaal Bethlehem / ochtendgroet. Misschien als korte podcast. Laten wij elkaar delen in de manier hoe wij Bijbellezen / dagteksten horen.

HOE KUNNEN WE DE ERVARINGEN VAN WERELDWIJDE VERBONDENHEID VAST HOUDEN NA DE CORONATIJD?

De coronacrisis en de andere crises

Hebben al deze leerpunten ook iets te maken met de andere crises, die ik benoemd heb? Kunnen wij van corona iets leren voor de strijd tegen de klimaatverandering? Of hoe is het met de vluchtelingen crisis na corona?

Ik weet het niet. Ik vrees, dat wij daar nog goed over moeten nadenken. Al deze crises hangen met elkaar samen. Het is de crisis van onze manier van leven, die in al deze veranderingsprocessen naar voren komt. Een van de dingen die wij van de coronatijd zouden kunnen leren is: kritisch te kijken naar onze gewone manier van leven. Beseffen, dat wij niet gewoon door kunnen gaan (Kein weiter so). En zoeken naar alternatieven die voor

mens en natuur toekomstbestendig / duurzaam zijn. Dan komen wij misschien ook de crisis van de kerk te boven. Misschien met minder mensen, maar op Gods wegen.⁶

U kunt de lezing nog nakijken via YouTube: <https://youtu.be/l-WU7lymdXk>

De exacte gegevens van het boek kunt u inzien via <https://www.boekhandelsmit.nl/9789493161382/rompuy-herman-van/kerk-in-tijden-van-corona/>

Uiteraard kunt u die ook via andere (online-)boekhandels bestellen.

⁶ Zie (ook al zijn het de profileringen van partijen en zijn de vragen niet radicaal genoeg) ook: <https://nos.nl/artikel/2365646-cda-pvda-en-groenlinks-openen-aanval-op-rutte-s-marktdenken-en-gebroken-beloftes.html>